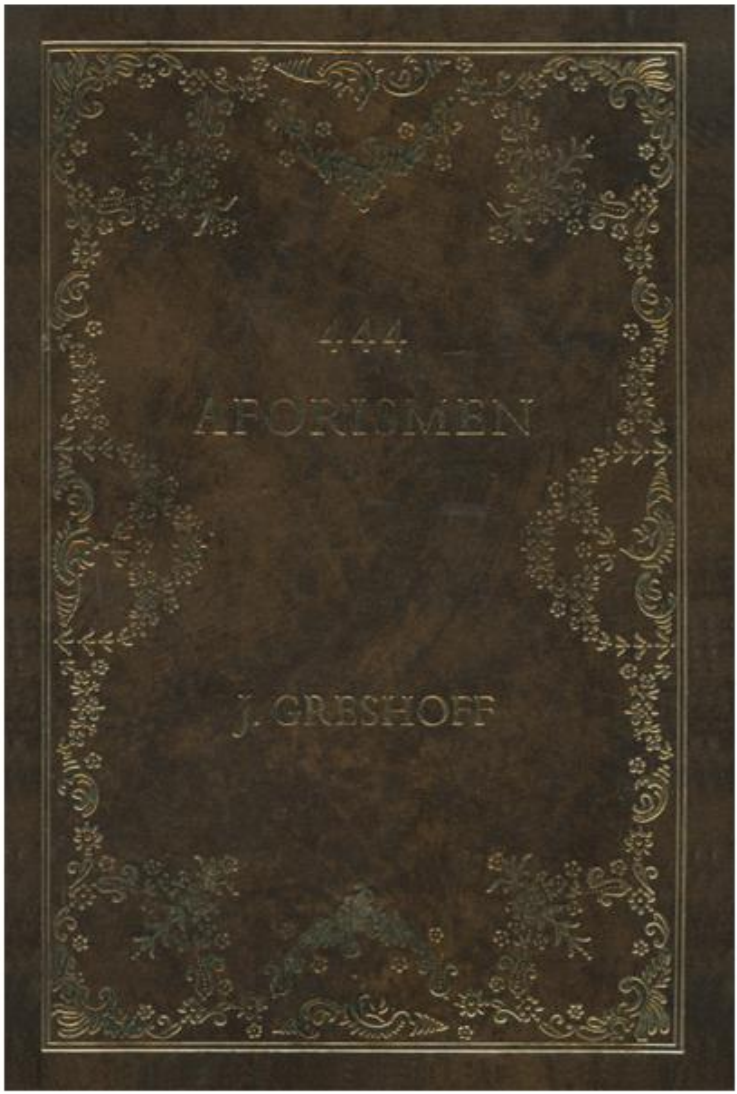

Jan Greshoff

444 aforismen

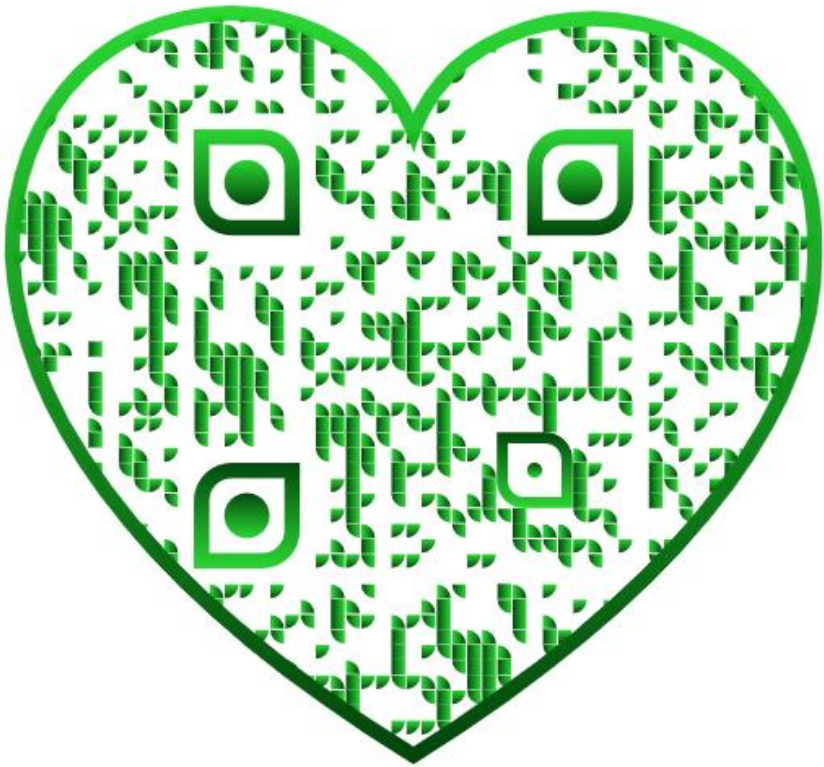

444 AFORISMEN

J. GRESHOFF

Jan Greshoff

444 aforismen

Colofon

Dit ebook is gebaseerd op een bestand van de Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren (www.dbnl.org).

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

Jan Greshoff, *444 aforismen*. Nijgh & Van Ditmar, Den Haag/Rotterdam 1969

Voor de verantwoording en oorspronkelijke paginanummering zie het bronbestand.

Ten geleide

Na enig wikken en wegen ben ik tot het besluit gekomen dat indeling en rubrieken in deze bundel niet gewenst zijn.

Ik stel mij voor dat men een boekje als dit niet van a tot z en aan één stuk door zal lezen. Wel echter geloof ik dat het zo nu en dan ter hand genomen zal worden en dan tegenstand of instemming zal wekken.

Hieruit volgt dat ik de voorkeur geef aan een bonte mengeling die hier en daar een verrassing kan brengen. Het stelselloze heeft voor mij een bekoring, welke naar ik hoop door vele lezers gedeeld zal worden.

Ten slotte vermeld ik dat deze aforismen een nieuwe keuze is uit de vele die door mij geschreven zijn.

Voor mijn nicht Thea en mijn neef Ed Toussaint van Hove die van hun genegenheid en hulpvaardigheid hun huisgodsdienst gemaakt hebben.

1

De enige zedelijke discipline is die welke wij onszelf opleggen. Alle andere behoren thuis in de rubriek dwinglandij.

2

De dichter die niet vijandig tegenover zijn voltooide gedicht staat is mijn ware dichter niet.

3

Als het gedicht rijp geworden door de wind wordt afgeschud, laat het bij de dichter een litteken na, dat hem lange tijd kwelt.

4

De schade die de natuur in de dichters en hun werk heeft aangericht, kan men moeilijk overschatten.

5

Weinig en veel hebben in de letterkunde alle betekenis en dus iedere waarde verloren.

6

Handwerk, ook al is het niet gaaf, of juist *omdat* het niet gaaf is, is nooit zo onmenselijk en afstotelijk als wat domweg door het levenloze machine wordt voortgebracht.

7

Als ik alles geloofde wat mij vroeger werd en nog steeds als waarheid opgedrongen wordt zou ik op mijn beurt moeten verkondigen dat een kunstenaar altijd van zijn tijd en land moet zijn. Ik doe oprecht mijn best om *niet* van deze bloed-en-drek-tijd to zijn en ach, hoe weinig heeft het land met kunstenaars en zijn kunst van doen.

8

De schrijver is het slachtoffer van zijn geschrift. Het martelt hem reeds lang voor het in pijn geboren wordt. Als het eenmaal verschenen is toont het opeens grove feilen, die niet meer verbeterd kunnen worden.

9

Ik neem aan dat tal van personen mij vijandig gezind zijn. Als ik het bemerk, vraag ik mijzelf af: waarom? Ik van mijn kant vind vijandschap een te vulgair gevoel om het ooit in mij toe te laten.

10

De natuurdichter, zo hij dichter is, ontleent aan de natuur slechts enkele attributen, welke hij van hun zin moet ontdoen om er zin aan te geven.

11

Wat mij in de ongekapten en ongelikten, die geen middel ongebruikt laten om de aandacht op hun ongewassenheid te vestigen, eigenlijk alleen maar tegenstaat is hun gebrek aan stijl. ‘Mopey Dick and the Duke’ zijn overtuigde en overtuigende vagebonden die wijlen Denijs Wortman zo meesterlijk in honderden prenten vereeuwigd heeft, ze zijn waar en waardig, omdat zij wél stijl hebben.

12

Het welgeslaagde gedicht maakt zijn dichter terzelfder tijd veel rijker en armer.

13

Zij die tot elke prijs van nú willen zijn, missen blijkbaar de moed en de mogelijkheid naar morgen te streven.

14

Eén vogel maakt nog geen lente en een brutale puber nog geen staatsman.

15

Wie een gedicht niet verstaat, verstaat de dichter niet, noch de zin van de dood.

16

De aardse dichter schrijft, zonder het te vermoeden, hemelse, òf anti-poëzie.

17

De wereld is een abnormaliteit, welke alleen in de poëzie normaal herboren kan worden.

18

De afstand tussen het ding en zijn naam wordt kleiner, naarmate men beter schrijft.

19

Het woord ‘als’ is immer onpoëtisch. De wijn van het avondmaal is niet áls het bloed van Christus, doch ís het bloed van Christus.

20

Ik houd niet van mensen die zo maar van poëzie houden. Alleen van hen die er tegenstribbelend, met een zwaar schuldgevoel beladen, langzaam verslaafd aan raken.

21

Wanneer gij volhoudt een gedicht geheel te begrijpen, zijt gij dom. Of het gedicht is slecht.

22

Wij hebben geen lievelingsboeken. Maar goede boeken kiezen zich hun lievelingslezers.

23

De ware lezer nadert het gedicht als een vooraf reeds verbitterd tegenstander. Het overwint hem, of hij slaat op de vlucht.

24

Het dichterschap is geen vorm van nudisme. Integendeel, de dichter verhult zich tot de onherkenbaarheid toe.

25

Elk goed gedicht, hoe verstaanbaar het ook lijken moge, is een raadsel. Ieder raadsel kristalliseert zich om een geheim.

26

Ook de onschuldigste poëzie is, uit haar aard dus alleen als poëzie, onzedelijk en staatsgevaarlijk.

27

Ieder goed gedicht is een voorproef van de Antichaos.

28

Alleen het onbereikbare is verbeeldbaar. Grote poëzie is aards noch hemels, doch ontstaat uit het verlangen naar sferen boven de hemel en onder de aarde.

29

De wiskundigen werken met X dimensies: in het gedicht worden alle dimensies opgeheven, ruimte en tijd worden er één en ondeelbaar in.

30

De dichter dichtend herinnert zich dingen die hij nooit geweten heeft.

31

De oprechte liefde wil gedicht, schilderij, muziek zijn, maar schuwt het in het openbaar gesproken woord.

Het gedicht is redelijk in zijn onredelijkheid, omdat in de vorm het onredelijke redelijk wordt zonder zichzelf daardoor op te heffen.

33

De dichter geeft zich gehéél. Maar hij houdt toch elke keer genoeg van zichzelf over om dat geven eindeloos te herhalen.

34

Ieder gedicht staat of valt met de waarheid die het verbeeldt en die nooit een waarheid van deze wereld is.

35

De grootheid van een dichter bestaat hierin dat iedere liefhebber of kenner hem op een andere en *eigen* wijze liefheeft of kent.

36

Vergeet niet wat men te dikwijls vergeet: onredelijke orde is het verheven tegendeel van een ordelijke rede.

De dichter van belang geeft inderdaad veel. Maar als men de balans opmaakt *ontvangt* hij van zijn goede lezers meer.

38

De dichter moet wel een zeer redelijk man zijn om op een redelijke wijze onredelijk te kunnen zijn.

39

Zodra een barbaar in de nabijheid van poëzie komt, duikt de poëzie onder.

40

Hij die vooruit al nauwkeurig wéét wat hij gaat neerschrijven, schrijft niets wezenlijks belangrijks neer.

41

Wat men in poëtische zin angst noemt, is de diepste overtuiging dat men niet geboren had behoren te worden.

42

De poëzie ontstaat niet uit wat men slordigweg het leven noemt; wat het leven in waarheid is bloeit op uit de poëzie en uit de poëzie alleen.

43

Een dichter die niet méér zegt dan hij zegt, zegt niets.

Het gedicht geeft zin aan waan en is dus het tegengestelde van waanzin.

45

Van allen die vallen valt alleen de dichter naar boven.

46

Poëzie is een met zorg gecorrigeerd dictaat.

47

Vivre avilit, zo waarschuwt de dichter (in casu Henri de Régnier) allen die de poëzie in het dagelijks bedrijf willen betrekken.

Voor de dichter is het ongerijmde natuurlijk; het natuurlijke ongerijmd en op een wijze die pijn doet.

49

De mens kan zich in het gedicht alléén onaantastbaar zingen.

50

Elk gedicht is opnieuw een Afscheid.

51

Verbeelden is onherkenbaar maken voor het oog van de wereld.

52

Hij die in zichzelf leeft, blijft buiten zichzelf altijd een vreemdeling.

53

Een leven en een levenswerk krijgen pas hun blijvende en gesloten vorm door de dood. Ieder oordeel daarvóór is voorbarig en altijd onjuist.

54

De enige orde die ik erken en eerbiedig is de poëzie.

55

Wat al experimenten om weer bij het beproefde uit te komen, wat al ontdekkingstochten die eindigen bij het begin!

Ook de donkerste gedichten zijn helder verlicht. Voor de ingewijden en natuurlijk niet voor de blinden.

Waar de diepste stilte heerst, dáár is 's dichters vaderland.

Hoe sneller zich de dwazen voortbewegen, des te trager moeten de dichters worden.

59

Ieder mens is alleen. De dichter is allener dan alleen.

Zij die wat te zeggen hebben, wachten zich voor de welsprekendheid.

61

Vormgeven aan al wat zich, door zijn aard, aan alle vorm onttrekt: dát is dichten.

62

De dichter kenmerkt zich door het feit dat het onbekende hem bekend, het niets hem alles is.

63

Voor mij is de poëzie almachtig, altijd en overal tegenwoordig, buiten het bereik der mensen. En eist bovenal een eredienst.

64

Er bestaat geen opbouwende poëzie omdat iedere dichter par définition een Vernieler is.

Poëzie verdraagt geen onverschilligheid: wie denkt dat hij alleen maar geen belangstelling of begrip ervoor heeft, staat in werkelijkheid er als een achterdochtige vijand tegenover.

66

Poëzie wordt van niet-poëzie slechts door een haar gescheiden, maar die haar heeft de betekenis van een wereld.

67

Wie zich op het gezond verstand beroepen om te verwerpen alwat zij niet begrijpen, beseffen niet dat zij en hun medestanders geen verstand hebben en niet gezond zijn.

68

Alles in wat de geest betreft is een surrogaat voor iets anders dat niet bekend is.

69

Mijn maatstaf voor een goed gedicht is dat ik het wezenlijke, dus het onbegrijpelijke ervan, *op mijn manier* begrijp.

Een gedicht verliest bij de beste voordracht. De muziek ervan is innerlijk en kan alleen innerlijk, zuiver gehoord worden.

71

Inspiratie is boerenbedrog. Gedichten, die kant en klaar door de schoorsteen op de schrijftafel waaien, behoren tot de kinderachtige legenden. Poëzie is in werkelijkheid het resultaat van een moeizaam, doch verheven, prutsen.

72

Zij die het labyrint niet betreden, kunnen er ook niet in verdwalen.

73

Buiten de poëzie is *alles* schijn.

Alleen waar het ongerijmde rijmt en het onmogelijke mogelijk is, kan de dichter zo goed en zo kwaad leven als hij het wenst.

Poëzie is het onherroepelijk onbereikbaar maken van alles wat niet voor oningewijden bestemd is.

76

Vóór het gedicht is er niets dan duisternis en over het gedicht heen weer niets dan het grenzeloze donker.

77

De nacht maakt slapers wezenloos, doch verheft de wakers tot een verhelderd doorzichtig bestaan.

Voor goed proza is de beweging van de volzin alles; het fraaie, zeldzame, opvallende woord vormt altijd een element ten kwade.

79

De dichter kan zich in een ongerijmde wereld slechts op twee wijzen staande houden: als kluizenaar of als komediant.

Het gedicht is een legpenning waarvan men de keerzijde duidelijk door de voorzijde heen ziet.

81

Om zichzelf te kunnen zijn, moet men zich eerst, doelbewust, verlaten en onbereikbaar maken.

Alle dichters van alle tijden en alle landen werken aan één groot gedicht.

Het ritme golft dóór de ingewijden en lángs de toeschouwers.

Mensenpolitiek kan nooit iets anders zijn dan struisvogelpolitiek.

85

Alle portretten, ongeacht de middelen waar zij mede tot stand kwamen, zijn leugens.

Gezondheid is een kinderachtig en dus onverantwoordelijk zelfbedrog.

87

Wat Gide ‘la part de Dieu’ noemt, is voor mij la part de la Mort.

Alle oplosbare vraagstukken zijn aan plaats en tijd gebonden en dus van beperkt belang, terwijl de onoplosbare universeel en tijdeloos zijn.

89

Het algemeen menselijke is niet algemeen en niet menselijk. Het is godlof, een fictie, maar helaas, een die noodlottige misverstanden baart.

Leven is niet zoals de volksmond beweert: strijd. Doch doodsstrijd.

91

Wetten hebben slechts een zeer beperkte zedelijke geldigheid, omdat zij vrijwel immer tegen het menselijke in de mens ingaan.

92

In ieder verleden behoort men duidelijk waar te nemen dat het toekomst geweest is. In iedere verwachting dat hij onherroepelijk herinnering wordt.

93

Van grote poëzie geniet men niet. Men lijdt er aan of gaat er, na een verbitterde strijd, in onder.

94

In ieder goed huwelijk spelen de verbondenen om beurten de lamme en de blinde.

95

Wij zijn niet geschapen om in het licht te leven. Het allerslechtste en het allerbeste worden in een diepe duisternis bedreven.

96

Blijmoedig en onverschillig in de hoogste zin des woords is slechts een zeldzaam enkeling, die durft te weten, dat hij van zijn geboorte af stervende is.

97

Ik ben een verdraagzaam, vreedzaam man, die een ieder het zijne gunt. Maar de optimisten behoren uitgeroeid te worden.

Wie zich boven het zelfbedrog verheft kán nooit gelukkig zijn.

99

Als in een wereld van schijn niets meer zeker is, niets nog waarde heeft, blijft de hunkerenden niets anders over dan hun metafysische angst tot enige zekerheid, tot enige waarde te verheffen en te verkondigen.

100

Tussen de twee onvermijdelijke uitingen van onbehagen, de geboortekreet en de doodssnik, is het bestaan één duidelijk en fnuikend besef van vergissing.

101

Ik zie weinig verschil tussen de avontuurlijke held en de slaapwandelaar die rustig tien hoog in de dakgoot wandelt. Moed is een gebrek aan fantasie en verantwoordelijkheidsgevoel.

102

Ik kán niet geloven dat de erotische drang de sterkste en meest algemene is. Want ook deze komt voort uit de kern van ieder wezen, de aanleiding tot *iedere* daad en misdaad: de angst voor de dood.

103

Idealist is hij die leeft in de gevaarlijke illusie, dat zijn leugen beter, dat wil zeggen mooier, zinrijker, doeltreffender is, dan die van zijn buurman.

Boven een wanorde in de wereld kiest de kunstenaar te allen tijde, intuïtief de wanorde in zichzelf, die hij met het vermeerderen van zijn zelfkennis als een ordelijke wanorde leert waarderen.

Het maniërisme was, in alle tijdperken, een protest tegen een onleefbaar geworden leven, en tegen een kunst slaafs aan dat leven onderworpen.

Trouw spruit voort uit de natuurlijke afkeer van het onbekende. En is dus een uit angst onverwezenlijkte ontrouw.

107

Maniërisme is de onvermijdelijke vlucht uit de zinloze chaos van de wereld in de zinrijke chaos van het ik.

Wij worden geboren, leven en sterven omderwille van een gemis.

109

Het is een metafysische nieuwsgierigheid die ons naar de dood doet haken.

Zij die van de aarde en aards bestaan genieten, zijn er zich gelukkig nimmer van bewust, dat wij hen juist daarom geringschatten.

111

Men herkent een beschaafd man daaraan, dat hij, als het moet, zich natuurlijk en zonder tegenweer in het ongelukkig-zijn vestigt en het geluk (dat altijd schijngeluk is) volgaarne aan de barbaren overlaat. Tussen geluk en schijngeluk kiest hij dus welbewust het ongeluk als enige waardige vorm van klein geluk.

Het heimwee naar de chaos voor de zondeval, vormt de aandrift van vrijwel alle waarachtige kunstenaars.

113

Gelukkige mensen zijn ongelukkig, omdat het geluk rijke en noodzakelijke werelden voor hen sluit. Er bestonden nimmer, er bestaan geen, er zullen nooit gelukkige dichters geboren worden.

Ik blijf mij er onder alle omstandigheden bewust van dat zich in het heerlijkste lichaam een dor skelet nauwelijks verbergt.

115

Ook ongeloof is, helaas, een geloof.

Nu het onmogelijk geworden is de wereld lief te hebben, zijn wij verplicht onze belangstelling en genegenheid op het bovenwereldse te richten.

Aangezien slechts herhaling met lichte schakeringen binnen ons bereik ligt, bezit het zogenaamd Moderne of Nieuwe-met-een-hoofdletter, zijnde fictie, geen aantrekkingskracht, terwijl zij die het najagen belachelijk zijn.

De beet in de appel heeft de wereld voorgoed geschonden. Zij die hunkeren naar het volmaakte kunnen geen genoegen nemen met een verminkte, aangetaste wereld.

119

In iedere levende vrouw heeft men een dode lief, omdat voor de ingewijden de tijd werd opgeheven, verleden en toekomst, herinnering en verlangen één worden.

De aarde bezit geen geheimen meer en zonder deze is het leven onleefbaar. Daarom lijkt ons de dood de enige mogelijkheid om voort te leven.

121

Doodsangst is geen angst in de hoge zin des woords doch slechts de botte onwil om het leven één minuut te verliezen. Doodsverlangen spruit voort uit de ijdele hoop op de bestendigheid van het wereldse bestaan buiten de wereld.

122

De dood is de vervulling van het hoogste, het romantisch verlangen.
Daarom zijn levenslustigen zo laag bij de grond.

De zwakken hangen aan elkaar om, in een grote of kleine gemeenschap, gemeenschappelijk kwaad te bedrijven.

De maatschappij wordt gevormd uit de droesem die achterblijft als de onomkoopbare enkelingen er zich aan onttrokken hebben.

Alle kunstuitingen winnen aan belang naarmate het edele bedrog daarin meer overwicht verkrijgt.

Het is onvermijdelijk dat wij de dood als een heil zien, omdat wij hier niet thuis zijn en overal en dringend zijn aanwezigheid om ons heen gevoelen.

Het verlangen in al zijn vormen en schakeringen is en blijft altijd het terughunkeren naar het Paradijs. Het is oneindig moeilijker te leven alleen met zichzelf dan met behulp van de een of andere God. Het aanvankelijk paradijsverlangen zet zich natuurlijk om in het doodsverlangen.

Sociaal gevoel kan ik niet anders zien dan als een vlucht in de menigte uit vrees voor zichzelf.

Het is geen toeval dat in het tijdperk van de verstarde formalistische Lodewijk de Veertiende het klassicisme hoogtij vierde en dat van de levendige, veranderlijke Lodewijk de Vijftiende een tot het uiterste doorgevoerde barok.

Het zijn wel de zeer dommen, die een vraag durven stellen in de overtuiging dat er maar één antwoord bij past.

Blijven is klassiek, rondtrekken romantisch.

Klassieke kunst is indirecte, moderne kunst directe vormgeving.

133

Angst is de kern van alles. In de scheppingsdaad spruit het genot voort uit de angst: de angst der verwekkers die de angst der verwekten bepaalt.

Stilte en eenzaamheid stellen zulke hoge eisen aan geest en gemoed, dat slechts maar enkelen daaraan kunnen voldoen.

135

Door de verdrijving uit het Paradijs zijn alle dichters bannelingen geworden.

De ‘oude kunst’ interpreteert de oude werkelijkheid, de ‘nieuwe’ schept nieuwe werkelijkheid.

137

De ervaren schrijver weet wat hij kan, en weet ook dat het ten slotte niet daarom te doen is, doch om wat hij kan zonder het te weten.

In de nieuwe schilderkunst werden atmosfeer en evenwicht door ritme vervangen.

139

De zwakke kant van de zogenaamde abstracte kunst schuilt in de geestdrijverij van hen die er zich mede bezig houden.

Alleen over zwakke uitingen kan men sterk spreken. Ieder waarachtig goed kunstwerk eist zwijgende overgave.

Hoe moet het er van binnen uitzien bij iemand die beweert het liederlijk, onzindelijk, ordeloos bedrijf dat leven heet, lief te hebben.

Aan ieder belangrijk abstract schilderij is een naturalistische voorstelling ongeschilderd vooraf gegaan.

143

Het enige dat men de liefde verwijten kan, is dat hij altijd afbreuk aan onze eenzaamheid doet.

De criticus toont zijn onvermogen zodra hij zijn toevlucht moet nemen tot een dieventaal voor pseudo-ingewijden.

Tegen de gestileerde voorstelling waarmede wij geconfronteerd worden, kunnen wij onszelf handhaven. Wij *beleven* echter het voorstellingsloze. Wij gaan er in op en in onder.

Een naturalistisch en een abstract schilder zien dezelfde werkelijkheid op dezelfde wijze, doch zij beoordelen wat zij zien geheel anders.

147

De drinkers drinken, naar zij zeggen: om te vergeten. En juist daarom veracht ik hen. Een eerlijk man wil geen ogenblik vergeten dat de verschrikking van het leven altijd en overal om hem is, in weerwil van zijn persoonlijk geluk.

Wie zichzelf ontvlucht, ontneemt daardoor de zin niet alleen aan zijn bestaan, doch aan het bestaan, omdat die niet te scheiden zijn.

149

Mijn ja is mijn ja, mijn neen mijn neen, zeggen de dommen die hun domheid voor rechtschapenheid verslijten. Het ja van een intelligent man is met heel wat meer neen doorweven, zijn neen met heel wat ja.

De dichter stelt geen belang in het bestaande, alleen in wat hij een bestaan gaat geven.

151

Een dichter die aleer hij begint, wéét wat hij zal schrijven, is geen dichter.

Er bestaan geen hedendaagse of oudtijdse gedichten. Poëzie is tijdeloos en kent bovendien ook de aardrijkskunde niet.

De dichter verwerpt wat men hier en nu vaderlandsliefde heet, omdat zíjn vaderland niet van deze tijd en deze aarde is. Hij is de banneling, die zijn ballingschap alleen kan dragen door voor eigen gebruik onze wereld te herscheppen in zijn heerlijk land van herkomst.

Poëzie kent tijd noch plaats. Als men een dichter ‘echt Hollands’ noemt, bedoelt men dat hij een Volendammer pak heeft aangetrokken om zich te laten fotograferen.

155

De dichter is altijd de eerste en de laatste mens. In zijn poëzie worden aanvang en einde, geboorte en dood een éénheid.

De dichter vormt het tegendeel van de delver: hij haalt het goud uit de hemel en verstopt het in de aarde.

God kan geen genegenheid koesteren voor kunstenaars; want die scheppen een zuivere, ordelijke wereld omdat zij de zijne veel te slordig en te beduimeld vinden.

Pegasus kreeg vleugels alleen om zijn edele hoeven niet met slijk te bezoedelen.

Wie het gedicht niet eert is het menszijn niet weerd.

Hij die er zich voor schaamt zo nu en dan eens sentimenteel te zijn, weet ook niet wat sentiment is.

Leven is ritme, ritme is leven: het wezenlijke van ieder bestaan is dus meestal ongeweten poëzie.

Geen goed romancier zonder een diepe kennis van het wereldse, geen goede dichter zonder een nauwkeurig vermoeden van het onwereldse.

Ik kan mij pas met gebeurtenissen verenigen als zij deugdelijk voorbij zijn.

Het is een ongelijke strijd wanneer men bedenkt dat de Anderen, die de vijand vormen, vele honderdtallen miljoenen tellen tegen het ruime tiental dat ik tot de mijnen rekenen mag.

Is het juist te spreken van symbolisme als een bepaalde school? Alle goede gedichten waren, zijn en blijven symbolisch.

De beschaving gaat aan specialisatie ten onder.

Valéry was van huis uit veel te intelligent om ooit een romancier te worden.

Roem doet roesten. Het is schadelijk en bovenal niet zeer betamelijk beroemd te zijn. Er schuilt onvermijdelijk iets vulgairs in.

169

Een redelijk man kan terzelfder tijd en als het pas geeft een dichter en dus onredelijk zijn; maar een van nature onredelijk man is vrijwel immer in het geheel geen dichter.

Zodra er over een dichter eenparig bewondering begint te ontstaan:
vermijdt hem, vermijdt hem!

171

Wat men in goede poëzie eenvoud heet is niet wezenlijk eenvoudig; doch de eenvoudige voorstelling van een zeer ingewikkeld innerlijk proces.

Aangezien godsdienst en poëzie dezelfde oorsprong, doel en uitwerking hebben, heeft de dichter geen godsdienst, de ware gelovige geen poëzie van node.

Alle dichters schrijven om verstaan te worden en dus voor dichters.

Het is niet van belang wát en hoevéél, doch hóé men gelezen heeft.

Hoevele noodlottige misverstanden zijn er niet ontstaan, doordat men een geleerd man intelligent, een ongeletterd man dom noemde?

Ik heb goede vrienden die vrijwel nimmer een boek ter hand nemen en van wie ik veel geleerd heb, met wie ik aangenaam en bevruchtend praten kan. Zij behoren tot de grote uitzondering uit de beangstigende menigte der nietlezers.

De dichter eist van zijn vijf zinnen het uiterste, doch heeft daar niet genoeg aan. Hij behoeft een zesde, en zevende. Hij heeft ten slotte de beschikking over alle elementen.

Ik weet niet of Balzac intelligent, ik weet zéker dat Constant het in hoge mate was. Daarom is Balzac als romancier een rijker geschakeerder, belangrijker figuur, maar Constant een oneindig boeiender mens.

Poëzie maakt belijdenis, stelsel en partij tot poëzie, door bijkomstigheden in zich op te lossen en dus te vernietigen.

Katholieke, protestantse, socialistische poëzie is, voor zover zij poëzie is, katholiek, noch protestant noch socialistisch.

181

Iedere dichter is God in Frankrijk.

Mensen die tegen iets, wat dan ook, zijn, boeien mij meer dan in beginsel vaste voorstanders, hoe edel de zaak die zij voorstaan ook zij.

De omgang met ‘vakgenoten’ schendt de rust, onontbeerlijk voor het overpeinzen.

Het stuit mij in mijn naïveteit nog steeds tegen de borst dat dichters eten en drinken. Voor hen behoorde bovendien het celibaat verordend te worden.

De dichter stelt niet meer belang in de wereld, dan de beeldhouwer in zijn klei.

De redenaar uit het rijk van de stilte verbannen, spreekt van een wezenloze wereld uit, waarvan het niet zeker is dat hij bestaat.

Letterkunde is geen weergave, nog minder de verheerlijking van de werkelijkheid, doch een verbitterd gevecht ermede, in de hoop er zich, in het werk, uit te kunnen bevrijden.

Het matriarchaat lijkt mij onvermijdelijk. Dit zal een verschrikking worden omdat vrouwen in zaken zo onverbiddelijk hard kunnen zijn. De ideale regering (oligarchie getemperd door corruptie) is onder een fanatiek en rechtlijnig vrouwenbeheer ondenkbaar.

- Hij is van mijn richting.
- Alsof de geest richtingen kende en erkende!

In het gesprek geeft men veel minder van zichzelf dan men weet te bezitten; in de poëzie veel méér.

Zij die het hart op de tong dragen, moeten altijd een vieze smaak in hun mond hebben.

Plus bête que méchant is weer een van de vele onware volksgezegden. Alle dommen zijn even kwaadaardig als dom, alle kwaadaardigen zijn juist zo dom als kwaadaardig.

Voor een rein mens is alles rein, wordt alleen voor zedemeesters en censors geschreven. Wij zijn en beleven alles als onrein.

Als iemand het heeft over ‘een goed mens’ bedoelt hij daar alleen mee dat de betrokkene 's sprekers zedelijke maatstaven aanvaardt. Diezelfde goede mens is, volgens een ander zedelijk stelsel, slecht.

195

Het is niet juist van kunstbeginsels te spreken daar de kunst, uit hoofde van wat zij is en vertegenwoordigt er nooit principes op na kan houden. De kunstenaar kan zich als mens beginselen veroorloven, maar die komen zijn kunst zelden of nooit ten goede.

- Het spijt mij dat ik uw gedicht niet versta.
- En mij verheugt het.

197

Le moi est toujours haïsable; alleen *niet* in het gedicht.

De dichter is de enige mens die recht heeft in zijn gedicht egocentrisch te zijn.

199

De mooiste gedichten worden niet geschreven.

200

In poëticis is het verstand waardeloos en het gezond verstand een dodelijk vergif.

201

Schrijven, ópschrijven, is altijd een concessie en soms een vernedering.

Ik kan mij geen aristocratie denken zonder een natuurlijke en bescheiden onverschilligheid voor allen die niet tot de aristocratie behoren.

Men wijze een ideaal slechts af om een hoger ideaal.

204

Kiezen is verliezen, zegt de volksmond. Maar het is de besten onder ons juist te doen om alles te verliezen dat niet onherroepelijk tot hun wereld behoort.

Ik, ongelovige, eerbiedig uit zelfrespect het geloof van mijn medemensen maar uit zelfverdediging haat ik het prosolitisme zelfs in zijn bescheidenste vorm.

Censuur is een kwalijke uiting van angst.

De luiheid is tot zonde verklaard omdat de mens leeg is zonder afleiding en die leegheid bovenal vreest.

Ware kritiek, hoe gering, hoe afwijzend ook, is altijd een werk van liefde. De criticus is immer de minnaar van de muze en treedt als haar verdediger op.

IK ben een ander die mij niet welgezind is.

Ik ben een geboren en getogen puritein. Doch als er maar één keuze is zou ik liever mijn lichaam ontbloten, dan een tipje oplichten van de sluier waarachter mijn waarachtig leven zich voltrekt.

211

De slaap zou een heerlijke korte dood zijn, als hij niet zo druk bevolkt was.

De man bemint de vrouw alleen omdat zij hem in staat stelt te beminnen, daardoor zichzelf te overtreffen en groter eerbied en liefde voor zichzelf te verwerven.

213

Ik heb opgemerkt dat amusante personen nimmer beseffen hoe vervelend zij zijn.

Het is niet waar dat ooit twee mensen elkaar beminnen. Wat men liefde noemt is in wezen een wederzijdse dankbaarheid voor het feit dat zij elkander eerlijk helpen om zichzelf vollediger en vuriger lief te hebben.

215

Wie afkeurend van wereldvreemd spreekt, schaart zich bij de kooplieden. Een kunstenaar kan nooit wereldvreemd genoeg zijn.

Natuurgenot is een surrogaat (ten bate van de halfontwikkelden) van kunstgenot.

Vaderhaat is een veelvoorkomende vorm van vaderliefde. Daarom ontvluchten zo velen hun land. Zij hebben het te lief om het te kunnen bewonen.

De modieuze verheerlijking van alles wat de schaamte der beschaafden wekt, bewijst een terugval in de wreedste barbarij.

Het grote gevoel waarbij alle andere gevoelens in het niet verzinken is de machteloze schaamte omdat men leeft.

De waarde van de mens komt het duidelijkst tot uiting in zijn zwijgen.

Als ik een schuldloos kind zie, schaam ik mij voor de ouders. Tevergeefs werd dus de voortplanting, gruwel der mensheid, zo onsmakelijk, vernederend en belachelijk mogelijk gemaakt.

Ik heb niets tegen de politieke en maatschappelijke gelijkstelling van man en vrouw. Doch het lijkt mij een redelijke eis dat men ons de tijd gunt te wennen aan een zwangerschapsjurk op de kansel, in de burgemeesterszetel of in het leger als kolonel vermomd.

Men moet beginnen de natuur in zich te onderdrukken, zo men ooit een ondierlijke levensstaat wenst te bereiken.

Zij die het ‘druk’ hebben sterven veelal jong aan de onmogelijkheid tot inkeer. Juist zoals men sterft door een gebrek aan zuurstof.

Het wantrouwen van de kinderen tegenover hun ouders, vindt zijn natuurlijke oorsprong in de onbewuste haat tegen hen die de schuld zijn van hun bestaan op aarde, dat zonder een overdaad van bedrog en zelfbedrog niet voltrokken kan worden. Ze verwijten hen, zonder het te beseffen, dat zij door hun geboorte medeplichtig werden aan de universele en algehele leugen die leven heet.

Het is onmogelijk te pronken in de eenzaamheid. Leve de eenzaamheid!

Een geestelijke inzinking gedurende enig tijdvak van de geschiedenis gaat gepaard met een uitzinnig vieren van het (weerzinwekkende) ‘volle leven’.

In de meeste godsdiensten is terecht een edel en zuiver leven ondenkbaar zonder het celibaat en wordt de onthouding als alpha en omega van een verheven bestaan verklaard.

Wat ik niet met hart en ziel bezit is waardeloos voor mij.

Niemand kan op het forum aan zijn zelfvervolmaking werken.

De mensheid, door geilheid ontzind, fokt zich naar de onmetelijke rampen die de massavorming altijd met zich brengt, wellicht zelfs naar haar eigen ondergang.

Wij worden vormloos geboren, om onszelf door leed en zelfvernedering heen, langzaam en voorzichtig een gestalte te geven. Hij die zich daar de tijd niet voor gunt, sterft als een opgeblazen foetus.

233

Men klaagt over de verschrompeling der beschaving. Wat kan men anders verwachten wanneer men het conformisme, dus het Afstand-doen-van-zichzelf, tot een deugd verheft?

Wijsheid en stilte vormen de beloning voor hen die zich weten te verheffen boven de ver achtelijke tirannie van Het Resultaat.

Buiten de poëzie zijn de bekentenis, de ontboezeming, de biecht en het zogenaamd spreken van hart tot hart, hygiënische en niet zeer frisse noodzakelijkheden van hen die zichzelf niet aan kunnen. Zij geven, zich onkies ontkledend altijd (zij het soms te goeder trouw) een onvolledig, misleidend beeld van zichzelf.

Alléén en in de stilte nadenken leidt onafwendbaar tot een stelselmatig, reinigende zelfkritiek. Zelfkritiek in het openbaar is ijdel en smakeloos exhibitionisme.

Wie niet als Henry Adams conservatief en anarchist is, kan zich nooit een waarachtig vrij man noemen. Hij is de slaaf van een verandering, die nooit verbetering brengt en van een orde, die nooit een redelijke rangschikking kan zijn.

De vijand kan men uit zijn leven wegdenken, een vriend niet. Dít is wat de vijanden op de vrienden voor hebben.

Alleen het oude, alleen het verval ontroert mij. Het nieuwe kan ik slechts met mijn verstand waarderen. Ik heb het lelijke van mijn jeugd, door de inwerking van de tijd, mooi zien worden.

Men overschat de burgerij schromelijk, wanneer men het de moeite waard acht hem te ergeren.

Ieder rechtschapen man bereikt het ogenblik dat hij zich schaamt voor de jongeling die hij geweest is.

Niemand eet straffeloos onrijp fruit. Niemand kan straffeloos de jeugd verheerlijken. Het verheerlijken van wat geen verheerlijking waard is, bewijst een wel bijzonder smadelijk soort domheid.

Roem is geklopte alsem, galbitter schuim.

De morgenstond heeft goud in de mond, juist zo opzichtig als de praalzieke Amerikaan.

Het boek is wispelturig. Er is maar een enkel dat ons altijd trouw blijft.

Het is merkwaardig hoe oud de nieuwe, hoe nieuw de oude wereld is.

Ik ben letterkundig gesproken, een koe. Alleen een boek dat ik grondig herkauwd heb, neem ik in mij op.

Poëzie komt nooit heet van de naald.

249

Men kan alleen herkennen, wat men kent, alleen zoeken, wat men verloren heeft. Zoeken in het wilde weg heeft zin noch nut.

Men spreekt, meestal wat al te nadrukkelijk, over natuurlijke handelingen, natuurlijke neigingen. Het zijn juist die neigingen en handelwijzen, die mij er toe genoopt hebben de natuur te verfoeien en af te zweren.

Met ‘Ik ben een mens en niets menselijks is mij vreemd’ tracht men het verraad van de mens aan zijn mens-zijn te vergoelijken. De enige, edele en zuivere opvatting is: een mens te zijn wien niets bovenmenselijks vreemd is. Maar hij bestaat niet.

Het is de schande van het kunstenaarschap als vak, dat zij die het beoefenen zich laten betalen voor iets dat onbetaalbaar is, dat zij verkopen wat hun geschonken werd.

Hoezeer veracht ik hen die de waarde van een kunstwerk in geld uitdrukken. Die waarde kan met geen aardse maat gemeten worden omdat hij tegelijk volstrekt en betrekkelijk is.

Ook de kunst die de wereld verheerlijkt is een protest er tegen, omdat alle kunst in wezen een protest is en geen reden van bestaan zou hebben, indien hij tot hoge taak had de aardse werkelijkheid te vervangen door een, oneindig fraaier en redelijker.

De bijslaap, zegt men, wordt veredeld door de liefde. Ik zie het anders: de liefde wordt bezoedeld door de bijslaap.

Een kunstenaar kan niet beginnen te werken, vóór hij het geziene en gehoorde, vreugde en leed, in zich overwonnen en gemetamorfoseerd heeft.

Wie niet welberaden en zonder zich te sparen tegen de stroom in streeft, wordt er door medegevoerd en weggespoeld.

Huwelijksbedrog is altijd contractbreuk en bovenal nóóit gedistingeerd.

259

De algemene afkeer van de ambtenaar richt zich niet tegen de mens, maar tegen het ambt, dat hem maakt tot een vertegenwoordiger van ‘Our enemy the State’. Hoe beter staatsdienaar hij is des te vuriger verwerpen wij hem.

Leeghoofden zijn luidhoofden. Zij zijn doodsbang voor de stillen in den lande en zoeken hun heil bij hen die zich prijs geven door het hart op de tong te dragen.

Het lijkt mij onjuist om in bepaalde gevallen (Mimou Drouet) van een wonderkind te spreken. Elke dichter is, in de uitoefening van zijn functie, een wonder en een kind.

De dichter in het dagelijks leven en de dichter als hij bij tijden de slaaf van zijn demon is, zijn twee verschillende mensen, die niets met elkaar gemeen hebben en elkaar niet kennen.

263

Het noodlot van de schilder is dat hij een onstoffelijk visioen van kleur moet weergeven met een vette, door en door aardse grondstof, die verf heet.

Het maniërisme met zijn levende ongerijmdheden staat oneindig dichter bij het ongerijmde leven dan het klassicisme, dat volgens vastgestelde regels een voorafomschreven en zelfgemaakt ideaal nastreeft.

De geschiedenis der letterkunde zoals die over het algemeen overal onderwezen wordt is de geschiedenis van Iets, dat in wezen aan leraren en leerlingen onbekend blijft.

Onze enige vijand: de menigte; onze enige vriend: wijzelf.

Alle liefde die de consequenties aanvaardt is onzuivere liefde. De enige vorm van liefde vindt men bij de Katharen.

De mensheid en haar ontwikkeling worden gediend met vraagstukken, niet met oplossingen.

De estheet bekommert zich niet om de stijleenheid, noch om dogmatische grondregelen. Hij zoekt naar een harmonie waar theorie en mode van uitgesloten zijn.

De ware estheet verfoeit niet slechts het lelijke, doch ook het mooie. Hij schept alleen behagen in de tegenstelling tussen deze toekenningen, in alle schakeringen die daartussen mogelijk zijn, in de vermengingen, zinvol en met smaak verricht, van die twee uitersten.

Een verstandig betoog krijgt slechts zin als men de averechtse motieven van het gemoed er subtiel in verwerkt.

Ik word telkens weer opnieuw getroffen en bekoord door de inschikkelijkheid, de ingeboren wellevendheid van de ware zondaars, in het bijzonder die van goeden huize.

Hoe veilig en onaantastbaar leefde Valéry achter de eerbewijzen en zijn schijnbare ingenomenheid met een maatschappelijke orde, die hij verachtte.

Ik kan niet begrijpen hoe een schrijver met goede kwaliteiten en een wereldnaam iets kan schrijven als dit: ‘Fraîcheur, pureté de l'amour. Il anoblit, rassérène, purifie l'être, même quand cet amour est sale.’

Hoe kan een vuile liefde het wezen zuiveren.

De lijfelijke consequenties van de liefde zijn altijd *onbeschaafd*. Deze terugkeer tot het dier kan niet weggepraat worden door een leugen als zou de ware genegenheid alles, ook het benedenmenselijke, veredelen.

Beter geen kunst dan een geleide kunst dus geleid door middel van een schaamteloos fooienstelsel.

In een overdreven woordgebruik noemen wij, voor zoverre het geestelijke en menselijke waarden betreft, echt al wat slechts echt lijkt. Hoewel wij weten dat het werkelijk en algeheel echte niet bestaat en zelfs niet denkbaar is.

Verbeelden is onherkenbaar maken voor het oog van de wereld.

Wanneer men door de schijn van verhaal of voorstelling heen ziet, ontdekt men dat alle kunstwerken van alle tijden maar één onderwerp hebben, de kunstenaar.

De staat bestaat niet en is alomtegenwoordig: dit laatste bemerkt men aan de vieze vingermerken, die hij overal achterlaat.

Het huldigen van schrijvers is gemakkelijker en knusser, dan het bestuderen van hun geschriften.

De lafhartige lammelingen kunnen de voorzichtigheid niet in opspraak brengen, terwijl de verhevenste helden de roekeloosheid niet kunnen adelen.

Hij die in zichzelf leeft, blijft buiten zichzelf altijd een vreemdeling.

De wereld is voor de dichter een a priori onbewoonbaar verklaarde woning.

285

De mens die alleen verstand bezit is een monstrum evenals hij die over niets dan gevoel beschikt. Beide zijn gevaarlijk, de tweede echter oneindig gevaarlijker dan de eerste.

Bevestiging en ontkenning zijn betrekkelijk en veranderen daardoor telkens van strekking en waarde. Wanneer wij iets aanvaarden of verwerpen staat het niet vast dat wij dat heden en morgen op dezelfde gronden doen.

‘Pourquoi Joubert n'écrit-il pas de livres?’ vraagt Blanchot. ‘Parce qu'il n'acceptait aucun compromis.’ Het maken van een boek, van ieder boek, vereist stoffering. Joubert had alleen aandacht voor het onvermijdelijke.

Mensenkennis. Het valse beeld dat het ik zich, onder bepaalde omstandigheden van het niet-ik vormt op grond van veranderlijke gegevens, die altijd voorlopig blijven.

De onbewuste tegenzin tegen de geboorte, tegen het volwassen worden, tegen het ondergaan in de chaos, die men orde noemt, is altijd terug te brengen tot de oerangst: zichzelf te herkennen als een der medeschuldigen aan de onzegbare ellende die het leven is van alle mensen hier op aarde.

In de ene mens kunnen wij ons duidelijker, vollediger en fraaier projecteren dan in de andere. Deze noemt men dan vrienden.

291

Trouw is onverwoestbaar zelfbehagen, zodat men er nimmer genoeg van krijgt zichzelf in het zogenaamde ‘geliefde wezen’ te bewonderen.

Niet alle egoïsten zijn min of meer oprecht, maar zij bezitten tenminste door hun egoïsme de mogelijkheid het te zijn.

Hij die zichzelf geestelijk bloot geeft is schaamtelozer dan de opdringerigste naaktloper.

De wereldhervorming eist zoveel tijd, dat zij die er zich mede bezighouden geen gelegenheid hebben aan hun zelfvervolmaking te arbeiden. Ik acht het van meer belang aan mijzelf te schaven, te vijlen en bij te kleuren, dan mijn geestkracht te verdoen aan opstandigheden, die nooit een wezenlijke en blijvende wijziging te weeg brengen.

Wij worden als hopeloze drenkelingen in het onbekende gestoten. Zij die er zich uit weten te redden zijn de verlorenen. Zij die er zich in oplossen de geredden.

Wat heeft men aan merkwaardige bescheiden, zo men niet in staat is die menselijk en literair historisch te duiden?

Het enige dat mij in kinderen aantrekt is hun voortdurende opstand tegen het leven en de wereld.

Ouderliefde is een veelvoorkomende, kinderliefde een zeer zeldzame illusie.

Moederliefde berust op een dierlijk instinct, vaderliefde op een maatschappelijke overeenkomst.

De ware mensenhater doodt gedreven door een mensenliefde, die hem verschrikkelijk teleurstelde.

301

Leven is dribbelend wachten op een overvol station, waar nooit een trein aankomt, waarvan nooit een trein vertrekt.

Alleen-zijn is een toevallig feit. Eenzaamheid is een bestendige staat, die zich in het levendigste gezelschap handhaaft.

Zij, die in de politiek gaan, in een ziekelijke drang tot zelfvernietiging, werpen hun paarlen voor de zwijnen. Of zij hebben niets te werpen.

Ik gevoel mij verwant aan de gesloten Vigny en sta vijandig tegenover de opzichtige uitbundigheid van Hugo. Ik acht dan ook Vigny en niet Hugo de grootste dichter van de Franse romantiek.

Het aannemen van eredoctoraten, ridderorden, toelagen, getuigt van een uiterste inschikkelijkheid der kunstenaars, die te goedhartig, te welwillend zijn om de overheid en de ambtenarij voor het hoofd te stoten.

De nauwkeurige vertaler vertaalt al wat er in het boek dat hij onder handen heeft, gedrukt staat. Het belangrijkste, het ongedrukte en ondrukbare, blijft buiten zijn bereik.

Het kind weet dat het door vijand en vijandschap omringd wordt. De volwassene wil dit niet weten en verdooft zich met het zelfbedrog dat de naam ideaal aanneemt.

Voor mij spreekt het legendarische offer van de pelikaan vanzelf, het omgekeerde vind ik onnatuurlijk en dus belachelijk. Het leven wordt bestendigd door de komenden en *niet* door de gaanden. Deze laatsten zijn onnut en vogelvrij.

309

De biografie van een dichter, door een historicus ondernomen, is meestal onbevredigend, omdat alléén een andere dichter in staat is de geschiedenis van het bovenleven en onderleven te schrijven.

De angst maakt kinderen achterbaks en volwassenen openhartig.

311

Een werkelijk rechtschapen man schaamt zich voortdurend dat hij leeft.

De dichter laat zichzelf in de wereld achter om eindelijk in het gedicht werkelijk zichzelf te kunnen worden.

De mens in de dichter wordt door het gedicht gered en geheiligd.

Het verzameld werk van een dichter vormt altijd, ook ongewild, een gehéél.

315

Afzonderlijk beschouwd vindt de wereld een verliefde oude dame bespottelijk, een verliefde oude man weerzinwekkend. Doch zodra zij een innig echtpaar blijken te vormen, gevoelt een ieder plotseling de sentimentele Philemon-en-Baucis vertedering.

De criticus is de knecht van de muzen, doch de baas van de buitenstaanders.

Er bestaat een puritanisme dat niet op de zedeleer maar op de esthetica berust.

Vinden is beter dan krijgen, krijgen is beter dan verdienen. Al wat goed en zuiver is wordt uitsluitend gevonden.

319

Men kan geen gelijk krijgen, want wie het krijgt gevoelt het als een sneeuwbal tussen zijn vingers versmelten.

Volwassenen die ‘dol zijn’ op kinderen stellen zich aan of bedriegen zichzelf. Een redelijk wezen is nooit dol op zijn natuurlijke vijanden.

321

Het aforisme is een opgeraapte wilde kastanje die men lang in de zak gedragen heeft tot hij glimmend geworden is.

Omdat goed schrijven natuurlijk schrijven is kan een aansteller nooit goed schrijven.

De zeer tederen kunnen slechts leven als de edele oester in een harde ruwe schelp, die door hun belagers cynisme genoemd wordt.

Zoals men afstand nodig heeft om een schilderij op de juiste wijze te zien, kan men alleen zuiver oordelen over hen die ons niet al te na staan.

Hij werkt van 's morgens vroeg tot 's avonds laat en is zo oneerlijk om niettemin met instemming over zijn ‘Leven’ te spreken.

Alleen denkende en subtiel georganiseerde luiaards leven.

Het bewijst domheid als men van een dichter durft eisen dat hij zijn gedichten begrijpt.

In proza rangschikt de schrijver met inzicht en smaak bestaande woorden. In goede poëzie is ieder woord, ook het geringste en gewoonste, voor die éne en onherhaalbare gelegenheid geschapen.

In de poëzie heet het: zoekt en gij zult niet vinden.

Het is niet de dichter die het woord, het is het woord dat zijn dichter vindt.

Het onmogelijke zingt zich mogelijk in het gedicht.

Als dichters natuur verheerlijken kan het niet anders zijn dan een bovennatuurlijke natuur.

333

Waarom te zoeken? Slechts wat van waarde is wordt ons in de schoot geworpen.

Alleen in botanici kan men natuurliefde waarderen. De kunstenaar moet de natuur geringschatten omdat hij juist geschapen werd om haar te verbeteren en te veredelen.

335

De dichter houdt van wat hij bezig is te schrijven; de schijndichter van wat hij geschreven heeft.

Bij een uitwisseling van gedachten of gevoelens, zijn immer beide partijen aan de verlieskant.

337

Dichten is de muzikale mogelijkheid van zwijgen.

Er gaan heel wat meer mensen geestelijk ten onder aan een opgewekt onderling verkeer, dan aan de eenzaamheid en de stilte.

In een twistgesprek zegt geen der deelnemers ooit nauwkeurig wat hij zeggen wil, omdat de geheime invloed van alle aanwezigen op hem inwerkt en hem aantast.

Alle dichten is vorm en dus zin geven aan een stilte.

341

Zodra iemand mijn kamer betreedt ben ik, door het feit alleen, niet meer dezelfde als ik was toen ik daar alleen zat.

‘De dichter moet met twee voeten in het Leven staan.’ Zeer zeker! Maar niet in dít morsige leven.

343

De stilte is een harmonie waarin de geluiden zonder verloren te gaan elkaar volledig opheffen.

De dichter geeft de stilte stem, de spreker op het forum tracht, door luid schreeuwen, te beletten dat zij stem krijgt.

Het woord uit de stilte geboren (als in het gedicht) is wezenlijk *anders* dan hetzelfde woord tegen de stilte in luid gemaakt.

De spreker úít de woorden, de dichter int ze.

De stilte is niet het niets, doch het alles.

Ritme is wiekslag.

349

Jaartallen missen iedere zin voor de dichter omdat hij leeft in het goddelijke jaar Nul, dat nooit begon en dus ook nooit kan eindigen.

‘Hij is een sociale dichter.’

Dat wil dus zeggen dat hij een rijmelaar voor roden is.

In het dichterlijk Elders kunnen geen partijen bestaan.

Tijdzangen en strijdzangen zijn spijtzangen van hen die door de Muze afgewezen werden.

353

Onrijpe mensen zijn als onrijpe vruchten: wrang en zuur.

Levenskunst bestaat hierin dat men kinderlijk blijft als men naar volwassenheid streeft.

355

Het énige zuivere en doorzichtige verlangen is het verlangen naar ongerepte stilte.

Er bestaat alléén erotische poëzie. Ook al komt er slechts een locomotief of een olifant bij te pas.

Het verwekken van kroost is doelbewust tot politiek gemaakt. De weerzinwekkendste vorm daarvan: staatsfokprijzen.

Alle verhoudingen in de natuur zijn op een duidelijke en dus hinderlijke wijze onnatuurlijk.

359

De geringste glinsterschilfer van de schijn is voor mij belangrijker dan een monoliet ontilbaar van werkelijkheid.

360

Wat de vijand waarheid noemt is een gevaarlijke waanvoorstelling. Alleen de leugen, in zijn talloze schakeringen, opent de dichter een mogelijkheid om, achter zijn talloze verschansingen de waarheid nabij te komen.

361

Wie met het bestaan op aarde zonder protest genoegen neemt is karakterloos en bezit geen verbeelding.

De wereld is een metafoor die een onwereldse werkelijkheid vertegenwoordigt.

363

Waarom doceert men geen onnatuurwetenschappen?

Het lichaam is volgens Schlegel een hiëroglief. Maar, naar ik opgemerkt heb, één waarin de geest zich zeer onvolmaakt uitdrukt.

365

Slechte beeldspraak is een vergelijking, goede een vereenzelviging.

366

Lijf en werkelijkheid zijn elementair en fragmentarisch; de middelen waarmede de geest zich stuntelig kenbaar maakt.

367

God is een te gaaf en eenzijdig begrip om ernstig in overweging genomen te worden. Doch achter God houden zich tal van onherkende, subtiele mogelijkheden schuil.

Het ik heeft geen grens en geen naam.

Hij die er een spreek- en schrijftaal op na houdt, die onderling verschillen, kunnen niet spreken en niet schrijven.

Zodra het naturalisme aan zijn naam gaat beantwoorden, kan het geen kunst meer zijn.

Zeg niet: hij is dood. Zeg: zijn stem is gedoofd.

Poëzie is nooit een weergave van, altijd een gave aan de wereld.

373

Poëzie is de heerlijke wedergeboorte van wat wij eerst moedwillig in onszelf overwonnen en als ballast overboord gegooid hebben.

Pontorno is een tijdgenoot van Tanguy en leefde op de overgang van de vijftiende naar de zestiende eeuw.

Voor de dichter is het ongerijmde natuurlijk. Het natuurlijke ongerijmd en op een wijze die pijn doet.

Als iemand schijnt wat hij is en is wat hij schijnt, kan hij niet anders dan onbelangrijk zijn.

Men kan alleen werkelijk en op de juiste wijze van de wereld houden indien men weet dat men hem zélf geschapen heeft en hij dus slechts een uitbreiding van ons ik is.

Vindingskracht in alle kunsten is het vermogen om van het bekende een onbekende voorstelling te geven.

Men moet aankomende schilders niet leren zien, maar leren niet zien.

Zij die van buiten naar binnen werken, zijn de oppervlakkigen. De ware broeders werken zich van binnen uit naar buiten.

De burger kent maar één plezier: zijn plicht. De dichter erkent maar één plicht: zijn plezier.

Inschikkelijkheid en vriendelijkheid tegen arm en rijk, beschaafd en onbeschaafd, dom en vernuftig, spruit voort uit het feit dat ik geen enkel onderscheid erken tussen de Anderen, die uit hoofde van hun anders zijn een voortdurende bedreiging voor mijn wereld vormen. ‘Je n'aime pas les autres,’ zei een prins van Polignac. En Paul Valéry zei: ‘L'ennemi est l'Autre.’

Het bovenaardse kan op aarde geen seconde bestaan.

Wat er zich voor ons aangezicht naar ons to[e] ontwikkelt is het einde van iets. Wat er zich stil van ons uitgaande achter onze rug af speelt, is het begin van iets.

Het bijna-Nederlands van de gewone Nederlandse barbaar klinkt mij in de oren als een vreemde, rauwe taal, waar mij het meeste van ontgaat.

Het zijn is bij de gratie en omderwille van het nietzijn.

De dood heft het leven niet op, doch maak[t] het overbodig.

Zonder een volledig opgaan in het bovennatuurlijke, zoals zich dat in de poëzie openbaart, zou voor mij de natuur ondenkbaar zijn en dus niet bestaan.

389

De appel valt niet ver van de stam is niet toepasselijk op de dichter. Hij valt niet. Hij stijgt ver boven zijn stam uit de ruimte in. Vandaar het onbegrip waar vrijwel alle kunstenaars van familiezijde aan moeten lijden.

Hij die (met Picino) de mens als deus in terra aanvaardt, onderschat zowel God als de aarde. Deus in terris vormt, naar mijn overtuiging een contradictio in terminis.

391

Hoe dieper men bemint, des te nijpender beseft men zijn eenzaamheid.

Iedere taal gaat prat op vertrouwelijke zegbaarheden, welke in geen andere taal gezegd kunnen worden en dus bij vertaling onherroepelijk verloren gaan.

Een denkwijze wordt mede bepaald door de formulering en dus door de taal waarin hij geformuleerd wordt.

393

Wanneer men in vertalen gelooft en zich daarom opmaakt het te bevorderen, bewijst men daarmede dat men de betekenis van de taal voor het letterkundig kunstwerk schromelijk onderschat.

Wat in een taal geleefd werd, kan niet, later en door een ander, in een vreemde taal overgeleefd worden.

395

De diepe zin van gedicht, roman, essay verbergt zich kuis in wat verzwegen wordt. Het verzwegene kan niet vertaald worden.

Een gedachtengang welke met dezelfde nauwkeurigheid en even doeltreffend in een andere taal dan de eigen weer te geven is, kan niet anders dan oppervlakkig gemeengoed zijn.

De klederdrachten verdwijnen snel. Dan komen de talen aan de beurt.

398

Er bestaat geen goede vertaling, omdat men de stem van een schrijver niet vertalen kan en omdat die stem het meest wezenlijke is van proza zowel als poëzie. ‘Gedichten zijn goed naar mate zij stem zijn.’ (Verwey)

De vorm wordt *in* de taal verwezenlijkt. Daarom kan men zonder veel bezwaar een wiskundig betoog of een medische verhandeling bevredigend vertalen. Nooit een kunstwerk, dat door en om de vorm bestaat.

Wij meten de waarde van alles aan de offers en moeiten welke het verwerven ervan ons kost. Hij dus die het de leerlingen zo zwaar mogelijk maakt, dient hen en de wetenschap.

401

In het gedicht stijgt het woord op omdat het *lichter* werd dan zijn betekenis.

Malraux weigerde zijn toestemming voor de uitgave van een vertaling van ‘Het Land van Herkomst’. ‘Ik herken er Eddy's stem niet in’, zei hij mij. En zonder die stem is het boek niet meer hetzelfde boek als het in het Nederlands is.

403

Niemand kan nagaan welk een leed, onrust en nadeel er in de loop der eeuwen verwekt is door het lezen door onbevoegden. Men zou deze gevaarlijke vaardigheid alleen moeten bijbrengen aan de weinigen daartoe voorbestemd.

In enkele gevallen is de schaduw dichter, donkerder, substantiëler, en dus *werkelijker*, dan het voorwerp dat hem wierp.

De zwakken en ontwapenden groeien in en met hun familie op; zij die de moeite waard zijn groeien op tégen hun familie.

406

Wat zich *achter* de spiegel verbergt is nog geen poëzie, maar wordt het zodra men er in slaagt het in de wereld van *voor* de spiege[l] over te brengen.

Er wordt naar ik geloof, niet te veel, doch veel te weinig vergeten.

De taal volgt niet de ontwikkeling der taalgebruikers.

Voorheen was reizen reizen.

Er zijn er nog maar enkelen, die weten wat reizen is en betekenen kan. Met daartegenover duizenden, die, alleen of in horden, onvoorbereid en botweg van hot naar her trekken en zich daarbij verbéélden te reizen.

Deze twee beschavingsfasen worden door één woord aangeduid, terwijl ze niets gemeen hebben.

Alle strijd gaat altijd tegen windmolens.

Het werk van beginselvaste experimentelen stijgt maar zelden boven het recept uit.

411

Er bestaat een hemelsbreed verschil in aard tussen poëzie die van nature onverstaanbaar is, zoals men zoveel onbegrijpelijks in de natuur aantreft, en poëzie die, omderwille van het noodlottig alevel-altijd-wat-nieuws, met opzet en koele berekening onbegrijpelijk gemaakt is.

Kan men zich iemand denken die krenten in Griekenland koopt en die in Nederland verkoopt, uit mensenliefde of omdat hij, door zijn demon gedreven, het niet láten kan?

Wij hebben alle onze grenzen. Ook de dichter, maar hij overschrijdt ze en blijft er buiten wonen.

Alle regels, ook die van de spraakleer, worden opgesteld ten bate van de burgerij. De dichter wijkt er van af als het hem goeddunkt en speelt er mede naar welbehagen.

Een dichter die toelichtingen bij zijn werk verstrekt schendt niet alleen een geheim, maar erger, zijn eigen geheim.

Wat mij bij vele nieuwlichters opvalt is: dat hun lyrische razernij niet in staat is hen van hun nuchterheid te genezen.

De dichter heeft zijn taal te lief om zijn werk door een vertaler te laten onttalen.

Na ernstige en langdurige overweging, en op grond van bittere ervaring ben ik tot de slotsom gekomen dat de warhoofden, een minderheid, tóch nog gevaarlijker zijn dan de meerderheid der leeghoofden.

De meerderheid, te dom om nieuwsgierig te zijn, vraagt, áls hij vraagt, uitsluitend naar de bekende weg.

420

Poëzie lijkt als spel het meest op het zogenaamde ‘zichtbaar verstoppen’. Ik zie, ik zie wat jij niet ziet.

Kleur wordt pas kleur door een andere kleur.

Bezit is alles. Zonder bezit is het leven leeg en koud: mijn vrouw, mijn kind, mijn hond, mijn huis, mijn boek! En dit alles onbezwaard en onbeperkt mijn Eigendom. Het ligt in de natuur van de liefde zijn hoogste stijging en bekroning in het bezit te zoeken. Wie dus het bezit veracht en bestrijdt veracht en bestrijdt de Liefde.

423

Wat praat men over de veiligheid van schuilkelders? Er bestaat maar één veiligheid: de dood.

Bij de verheven, gestileerde onnatuur in het kunstwerk vergeleken slaat de natuur altijd een slecht figuur.

De zenuwen van een schilder eindigen in de punten van de haren van zijn penseel.

Een ieder die zelfmoord pleegt is door dat feit alleen al een Held.

Ik wantrouw het schilderij dat om een wand vraagt. Het goede schilderij bezit de wil en de kracht de wand te vernietigen om zich in de ruimte te bevrijden.

Wie enig behagen wil scheppen in het bedrijf der mensen moet er van de hoogte en door een omgekeerde toneelkijker kennis van nemen.

De kunstenaar heeft geen zedelijk, alléén een willekeurig wettelijk recht op het werk dat hij voortbrengt. Hij is een bemiddelaar; zijn werk schept zich door hem. Nooit is hij bewust van de betekenis van wat hij vervaardigt. En wat onschatbaar is bezit geen waarde. Het zogenaamde auteursrecht is een voorrecht dat uitsluitend als een aalmoes te verdedigen valt.

Dichters die er onstuimig dichterlijk uitzien, zijn geen dichters, alleen maar mislukte kakadorissen.

Beschaving is stilte. De radio heeft de beschaving onherstelbaar aangetast.

Als het mannelijk en het vrouwelijk beginsel in één lichaam huisden, zou toenadering ondenkbaar zijn. Het is dus de afstand die de liefde mogelijk maakt.

433

Als het waar is dat de liefde niet van één kant kan komen, kan er nooit sprake zijn van liefde voor de natuur, die niet tot wederliefde in staat is.

Het is alleen de vrees voor zichzelf welke de mens, in wanhoop, tot broederschap drijft.

435

Men is nooit belachelijk als men zwijgt, bijna immer wanneer men spreekt.

Een heel groot dichter als Alexis Leger zag er uit als een gestileerde ambassadeur, die hij ook was.

Ik heb vele dichters in binnen- en buitenland ontmoet, maar ik heb er nooit één ontdekt die niet teleurgesteld was, toen hij zijn boekje voor zich zag liggen.

Als een dichter van zijn doodsverlangen een *goed* gedicht maakt, is dat een levensverheerlijking.

439

Wie een ander bemint, pleegt onherroepelijk verraad aan zichzelf.

De toekomst is aanstaand verleden, het verleden ontbonden toekomst. En tussen die twee onwezenlijkheden bouwen wij ons de korte fictie van het heden.

Het enige genoegen dat een kunstenaar aan zijn kunst kan beleven is, zonder een zweem van gegevens daaromtrent, zichzelf wijs te maken dat hij voor de toekomst geleefd en geschapen heeft.

Wij vereren de doden omdat de kloof tussen hen en ons onmetelijk en onoverbrugbaar, omdat de Afstand volstrekt en daardoor metafysisch is. In hen verheerlijken wij de Onbereikbaarheid.

443

Wie lacht en huilt geeft zijn *innerlijk* leven, zijn enige waardevolle bezitting prijs.

De zin en waarde van het woord worden niet door Van Dale, maar door de gebruiker er van (op een gegeven ogenblik en in gegeven omstandigheden) bepaald.